

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: **Tonelli Sándor**

Cím: **Thék Endre**

Forrás:

Világ

Bp
(Hely)

1923. 1. 10.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Old)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Thék Endre

Idő

" 1923 "

Személy

SZÁZ MAGYAR ÉLET

THÉK ENDRE

IRTA: TONELLI SÁNDOR

Csak nemrégiben ment el közülünk. Szinte látjuk még jellegzetes, tömör alakját, hosszú, sárgásfehér szakállát és halljuk, amint valamelyik iparosgyűlésen belekezd végtelenül hosszúnak tejszó, állítmány nélküli körmondataiba. Idősebb kortársunk volt nekünk, de gész lényével, gondolkozásával egy letűnt korak, a hetvenes-nyolcvanas éveknek volt a képviselője. A hirtelen megnövekedett Budapest ekkor kezdett beleszokni nagyvárosi mivoltába. A politikában ekkor kezdtek fakulni a törvényhatósági hagyományok s igazán országos, sőt nemzetközi jellegű kérdések ekkor kezdték foglalkoztatni a magyar közvéleményt. Az iparban ez volt azoknak a kézművesmestereknek a kora, akik a gyárosok sorába emelkedtek, anélkül, hogy a kapitalizmus szele érintette volna őket. Egy új ipari világban éltek, de egész ideológiájukkal kézművesmesterek maradtak.

Thék Endre Orosházáról, a tótból magyarrá vedlett nagy alföldi faluból indult neki, a szó szoros értelmében a világnak. Nemcsak a békéscsabai asztalosmihelyt, ahol mesterségének elemeit elsajátította, találta szűknek egy-két esztendő alatt, hanem Pestet és Bécsot is. Párisba került, ahol a hatvanas évek közepe táján teljes pompájában ragyogott a második császárság. Ott érte őt az 1867. évi vilákiállítás, mely a későbbi évek perspektívájában legnagyobb élménye maradt az életének. Párisból tovább készült Amerikába, mikor Horn Ede és Simonyi Ernő megfordították szekere rudját és hazairányították a kiegyezés után újjászületni kezdő Budapestre.

A fiatal Thék hazajött, a párisi nagy műhelyekben kifinomodott ízléssel, üres zsebbel, de mérhetetlen ipari arambiccióval. Kopogtatott annak a műhelynek az ajtaján, amelynek később a tulajdonosa lett, de alkalmazást nem talált. Talált ellenben Pestén félig német hagyományokon nevelkedett kezdetleges ipart és kereskedelmet, amely nem tudott járni a saját lábán s ízlésben, üzletben egyaránt Bécsnek volt a fliakéja. Furcsa módon ez lökte bele Thékot a közéleti szereplésbe. Otthont kellett teremteni a magyar képviselőháznak és hirtelen be kellett rendezni a Sándor-utcai

palotát. Az építést Ybl Miklós vezette s hogy biztos legyen a munkájában, később sem szokatlan recipe szerint, a képviselőház berendezését Bécsben rendelte meg Thék Endre, aki nemcsak a mesterségét tanulta meg Párisban, hanem a közvélemény irányításának módjait is, a fiatalabb pesti asztalosmesterekkel egyetemben macskazenét rendezett a bécsi butorokkal berendezett képviselőház előtt. A figyelem ráterelődött. Műhelye dívatba jött, egy-két esztendő múlva pedig már tagja volt az újjáéledt iparegyesület képviselőbizottságának. Egyesületekben, bizottságokban, tanácsokban, kamarában később Thék Endrét bőségesen elhalmozták állásokkal és tisztségekkel. A kiegyezés utáni macskazenétől kezdődik azonban Thék Endre közéleti szereplésének leghosszabb fejezete, amelyre a legbüszkébb volt mindig, noha nem választás, vagy kinevezés ültette bele a méltóságába. Ő lett az iparosvezér.

A legnagyobbfokú igazságtalanság volna azonban Thék Endre emlékével szemben, ha azt tételeznék fel róla, hogy csak ez a macskazene csinálta meg a karrierjét és csak a hivatászerű iparosvezérség adta életének a tartalmát. A kortársai között voltak mások is, akik hasonló szereplésre törekedtek, de azok vagy nem iparosok közül kerültek ki, vagy az iparukat áldozták fel a vezérkedésnek. Ember alig volt, aki rajongóbb szerelleteit csüngőit volna mesterségén, mint Thék Endre. Az illósi-úti kis telep a keze alatt naggyá lett. Önnét kerültek ki az 1865. évi kiállításon a magyar asztalosiparnak a remekei, a királyi palota, az új országház berendezésének nagy része s a Várnak Szent István-szobája, amely tökéletesen egyedül áll a maga nemében. Mikor udvari tanácsos lett és odakint méltóságos urnak titulálták, a gyárában Thék ur maradt s a megváltozott viszonyok, a nagy munkásszám mellett sem akart fágítani a vezetésében azoktól a patriarchális elvektől, amelyekkel a hatvanas évek végén megindult.

Ipara mellett Orosháza, a nagy, poros alföldi falu volt szeretetének a másik tárgya. Ott kísérlette meg, hogy a haldokló kézműipari hagyományokat új életre keltse. Fáradozatlan buzgalommal járt ki állami támogatást, gépsegélyeket, kamatmentes kölcsönöket az orosházai iparosok számára. A magából azonban talán még többet áldozott. Ha kellett, vállalta a készítői kezeséget az állammal szemben s ahol a miniszter nem adhatott, adott ő maga. A magából megcsinálta az orosházai tanoncotthont,

amelyre büszke volt mindig. Ugy vélte, hogy ez a nagy szeretettel dédelgetett intézmény lesz életének legnagyobb alkotása s ennek nyomán fog megindulni az iparosképzés reformja országszerte. Pedig ez volt életének egyik legnagyobb tévedése. Az ilyen intézmények virágnak, amíg van, aki melengeti, istápolja őket. De letűnt korokat és elmulóban lévő rendszereket megrögzíteni még szeretettel sem lehet.

Azoknak az évtizedeknek, amelyekre Thék Endre férfikora esik, a cirádás butoron, monoklin, sleppes szoknyán s a nagyobb méretekbe való beleilleszkedésen kívül van még egy jellegzetes vonásuk, a főlőleges virtuskodás. Az emberek büszkék voltak a párbajaikra, képviselőházi beszédek hosszúságára, bravuros lovaglásukra, három napig tartó mulatozásukra és más egyebekre. Ez a virtuskodás bizonyos formában még az iparra is átragadt. Borbélyok női hajszálakból összecsiszítotték Vilmos császár képét, cukrászok grillázból lovagvárait emeltek s egy lelkes cipész a nyolcvanötös kiállításon egérből kiszabta Magyarország térképét. Thék Endre különlegessége komolyabb volt és megbecsülésre méltó, mint egész egyénisége: berendezkedett a zongoragyártásra. Nem elégedett meg vele, hogy a butorgyártásban a legelső közémelkedett, hangszeripart akart Magyarországon teremteni. Bizonyos, hogy zongorák számára olyan nagyszerű szekrényeket sehol sem készítettek, mint az ő gyárában. A pártolás mégis elmaradt. A pártolás hiányát pedig nem lehetett macskazenével elintézni, mint a képviselőház berendezésének ügyét. Udvari tanácsosok legfeljebb méltatlankodhatnak, ha nem pártolja a közönség a magyar ipart, de macskazenét nem rendezhetnek, különösen, ha nem lehet megállapítani, hogy ki legyen a szenvedő alany.

...Élete utolsó éveiben látom Thék Endrét ülni az Országos Iparegyesület, vagy a Kamara elnöki emelvényén Matlekovits Sándor, vagy Lánzy Leó oldalán. Mialatt más beszél, jobbával simogatja hosszú szakállát, azután egész röviden kifejti a véleményét. A szavai, mintha a múltból csengenek át a mi korunkba. Nincs bennük él, személyeskedés, de annál több bennük az utólréhetetlen szép stílus. „Mert tisztelettel mondom önagyméltóságának, hogy itt emelkedik azon lejtő, melyben elsüllyed nemzetünk hajója, ha nem merit a benne rejlő kiapadhatatlan forrásoknak azon neméből...” A gyorsírók jegyznek és előre tudják, hogy mi következik s „Cset

la fête du travail — mondotta, uraim, egy francia miniszter a kiállítás megnyitása alkalmával, amelyen képviselve voltak az ipari szorgalom munkálatainak mindazon nemei...“

Talán tíz-tizenkét esztendeje a magyar közgazdasági érdekképviseltek a *Niederösterreichischer Gewerbeverein* meghívására kirándulást rendeztek Bécsbe. A megállapodás az volt, hogy a bécsi pályaudvaron Thék Endre válaszol az osztrákok üdvözlésére. A háboru előtti boldog világban könyvmatosok és lapok közölhették az ilyen alkalmi beszédeket. Thék is a hatvanas évek leveleire emlékeztető betűkkel leírta, amit mondani szándékozott és átadta a szöveget nekem, hogy intézzem el a sajtóval az ügyet. Kezdődött pedig a beszéd a következőképpen: „Itt emelkedik azon határkö, amely szikrát fog a lelkesedés hevéből...“ *Beleszerkeszttem* az írásba és kihagytam belőle a határkövet, szikrát és lelkesedés hevét. Lehet, hogy Thék bátyánk ezt fogja mondani, de a fontos sohasem az, amit az emberek mondanak, hanem ami nyomtatásban megjelenik.

Bécsből visszajövet, már megkaptuk a pesti újságokat és Thék elolvasta a saját beszédét. Cseppet sem haragudott, de nem állhatta meg a megjegyzést:

— Édes barátom, én elhiszem, hogy te többet tanultál nálam, megismerted a tudományok azon nemeit, melyekkel én nem foglalkozhattam. Jobban is tudhatsz irni, de arra kérlek, többé ne bántsd az én egyszerű iparosstílusomat, mert az annak legfőbb ékessége.

A legszemélyesebb vonatkozásom Thékhez az, hogy mikor megházasodtam, első látogatásánál hatalmas csókot cuppantott a feleségem arcára. A hatvanas évek óta akkorát nem cuppantottak. Az öreg ur utána megsimogatta a szakállát és magyarázta:

— Tudod, édes barátom, ez az öreg mesterek előjogainak azon nemei közé tartozik...

Thék egyidős volt az 1842-ben született Iparegyesülettel. Mindig várta, hogy megérje az egyesületnek nyolcvanéves jubileumát. Nem érhette meg. A komün ideje alatt helyezték ideiglenes sírba a kerepesi temetőben. Amit utolsó napjaiban látott, a legnagyobb csalódás volt, ami emberrel történhetett. A teljes összeomlását látta annak a kapitalizmus kora előtti patriarchális ipari világnak, mely a tartalmát adta életének s melyet megmenteni hiába törekedett.